

Одужено преношене "власништва" имања српске династије Карађорђевић у Македонији - траје

изглед виле на имању Карађорђевића ТАПИЈЕ ПЛАЋЕНЕ ЗЛАТОМ – “НА ЧЕКАЊУ”

Импозантном комплексу имања династије Карађорђевић у Демир Капији на југу Македоније, пре неколико година су, по ко зна који пут, промењени “власници”, док су багателисани захтеви наследника оставштине краља Александра I Карађорђевића. Ипак, макар и симболично, на инсистирање локалне самоуправе, заштитом дела вредних објеката, на посед се - “вратила држава”.

Иницијатива претходног сазива саветника општине Демир Капија да се вреднији објекти краљевског имања Карађорђевића, коначно, ставе под заштиту државе уродила је плодом.

Стара краљевска вила, вински подрум, први машински млин из 1928. године и једна од првих хидроцентрали “Дошница”, како је саопштио Завод за заштиту споменика Македоније, биће стављени под заштиту, што би народ рекао – “под државну капу”.

Бившем градоначелнику општине Демир Капија Трајчету Димитријеву (који је и сам, као купац имања некадашњег крахираног ПИК-а “Демир Капија”, односно “Повардарја”,

известан период, поред плантажа винограда, воћњака, шума, "газдовао" осталим објектима, укључујући резиденцијалну вилу, изграђених још 1928. године), 2004. године стигао је позитиван допис надлежних из Скопља. Остало је одужено чекање на иностране донације за конзервацију и заштиту руинираних објеката, иако су вила, подрум и део комплекса, које је закупила фирма "Агропин", већ делимично - реконструисани.

Стари вински подрум и вила проглашени су раритетним споменицима културе у технологији вина. Хидроцентрала "Дошница" с читавим комплексом на истоименој реци, изнад Демир Капије, проглашена је природном реткошћу. Локална самоуправа Демир Капије за санацију објеката, сада са статусом споменика културе, "конкурсала" је код две иностране институције за доделу помоћи у процесу конзервације који предстоји...

У локалној самоуправи у Демир Капији су још раније указивали да на подручју Демир Капије има неколико значајних раритетних објеката и области. Доношењем новог закона о заштити културног наслеђа, извесно је да ће бити захтевано да још три објекта добију споменичну заштиту и одговарајући статус. Реч је о старој воденици, школи и области села Клисуре...

винарски подрум и вила на имању ЗЛАТО ЗА ИМАЊЕ

Краљ Александар Карађорђевић купио је комплекс имања код Демир Капије 1928. године, записао је, на основу докумената, у монографији о том делу Македоније др Ђорђи Малаковски. Он је користио и сећања Војислава Ламбевског, пензионисаног агронома, који је прикупио и сачувао од заборава казивања некадашњег управника краљевског имања Милоша Леовца. (Леовац је после Другог светског рата остао да живи у Демир Капији, на властитом имању, све до трагичне смрти 1963. године).

Краљ је, како је записано, земљиште укупне површине 2.700 хектара откупио за 2.000 лира у злату од Турака – двојице бегова и седморице ага. Власинци највећег дела поседа били су Усни бег и Мехмед бег. Овај други је 1913. године био отишао у Турску, али се због продаје имања вратио.

Остала је занимљива прича, која још живи у народу тог краја, о “купопродајној трансакцији” између бегова и краља Александра.

Када је Усни бег – што наводи и Малаковски – краљу саопштио цену од 2.000 лира у злату за читав посед, одмах се јавио извесни Апостол из оближњег села Бања, нудећи одлазећем власнику повољнију суму за 300 лира - “плус”. Но, мудри бег није насео: “А, бре Апостоле, да ми дадеш и 3.000 златних лира, теби не дам имање. Даћу посед краљу за 2.000 лира, јер ми он гарантује да ћу са тим златом сигурно стићи до Турске”.

изглед храстових бачви Пошто су имање теслили краљу, бегови су са златом у кесама заувек отишли пут Босфора. Мештани Демир Капије, попут почивших супружника Бориса и Благородне Атанасов, који су били чести гости краљевског имања (Борис је тада био дугогодишњи председник општине), млађима су препричавали догодовштине везане за оживљавање поседа. Тако су, говорили су, током 1929. године засађене прве плантаже винове лозе, које су постепено нарастале све до ратне – 1941. године. Од стоних сорти, кажу, биле су заступљене афусали, или, како су га мештани звали “краљев дренак”, мускат хамбург, шасла (бела, црвена, златна, наполеонова), јулски мускат... Биле су ту и винске сорте – прокупац, жилавка, рајнски ризлинг, пиногри алигроте, александријски мускат... Вино је прерађивано у краљевском подруму са бачвама од најбољег славонског храста.

Остало је и сећање да су у Другом светском рату, приликом повлачења на север, на бачве пуцали пијани немачки војници, али нису успевали, чак ни рафалима из аутомата, озбиљније да оштете дебелу храстовину. Неки трагови и “ожиљци” баханалија окупатора и данас су видљиви на неким бачвама.

подрум са бачвама **“МАЛИ ОПЛЕНАЦ”**

До 1941. године на имању Карађорђевића у Демир Капији, од грађевинских објеката, изграђене су две управне и две стамбене зграде, једна репрезентативна вила, вински подрум капацитета 150.000 литара, две радионице за поправку пољопривредних машина, стаја за коње, стаја за краве са аутоматским појилицама, кош за кукуруз, магацин... На оближњој реци Бошавици, за тадашње услове, изграђен је врло модеран млин са електричном централом снаге 132 киловата, која је осветљавала посед и читаво насеље Демир Капију. Километар југозападно од имања изграђена је ергела искључиво за узгој коња елитне расе - липицанер. На највишем узвишењу изнад Демир Капије изграђена је црква (“Св.Атанасије”) коју су мештани тада звали – “Мали Опленец”. Око

пола километра јужно од ергеле изграђена је “дворска воденица” за млевење концентрата. У њеном саставу била је и централа једносмерне струје од 110 волти за осветљавање ергеле. Уз свињце, фарму оваца и кокошака, на имању је тада у функцији била и прилично вредна механизација – два трактора, вршалица, косачица... Око пет хектара било је под разним воћем, а сточна храна добијана је с њива површине око 70 хектара. Тада су људи у Демир Капији багрем који су у тај део Македоније донели Карађорђевићи назвали – “краљић”. На имању је до почетка Другог светског рата радило око 200 радника и 25 службеника...

улаз у вилу **ТУРИСТИЧКИ ПЛАНОВИ**

Руководиоци винског подрума, сада у поседу фирме “Агропин”, тврде да је ранији купац, бивши градоначелник Димитријев, знатно оштетио каријатиде испред краљевске виле, “ваљда трагајући за златом у њима”. Реконструкција би требало да буде окончана етапно, на основу упутстава затражених од Архива у Београду, а у читавом комплексу планирана је и изградња ресторана и сале за дегустацију чувених демиркапијских вина.

Краљевска вила постала би резиденцијални објект “затвореног типа”, а за добростојеће и пробране госте из земље и иностранства требало би у близини да буде изграђен мали хотел, с парковима и пратећим спортским теренима, као део туристичке

понуде на комплексу краљевског имања у Демир Капији, која би привукла транзитне путнике на коридору 10 према Грчкој...

Судећи према важећој законској регулативи у Македонији, независно од започетог процеса денационализације, наследници имања династије Карађорђевић, пореклом из ових крајева, али без држављанства Републике Македоније, попут многих других расутих по свету, не могу рачунати на повраћај иметка. Сва ламентирања представника државе и домаћих приватних купаца забављених правом “својине и надлежности”, одређивања даље судбине њиховог наслеђа, Карађорђевићи могу посредно пратити једино са стране – из медија.

“ФЕЛЕРИ” ДЕНАЦИОНАЛИЗАЦИЈЕ

Принц Александар Карађорђевић је 1997. године, у време доношења закона о денационализацији имовине у Македонији, званично затражио повраћај дедовине. Одговор је, кажу, званично изостао, а био би - негативан. Јер, нема “правне основаности”, будући да је потомак - странац.

Према судским списима са оставинским решењима из Кавадараца и Београда, после убиства краља Александра у Марсеју имовина династије Карађорђевић у Македонији припала је сада покојном принцу Томиславу Карађорђевићу.

Македонија је једна од ретких држава у транзицији која не дозвољава денационализацију имовине странаца, међу којима су и наследници династије Карађорђевић, упркос поседовању валидних тапија.

Експерти, међутим, указују да тај законски “фелер” Македонији може бити озбиљна сметња, између осталог и на њеном путу према евроинтеграцијама.

ПРАВО НАСЛЕЂА

У време актуелизовања припреме јавности за законско “протурање” дозираног права на денационализовану имовину, почетком 2000. године, тадашњи председник Владе Републике Македоније Љупчо Георгијевски је у једном ТВ интервјуу “тумачио” разлике у приступу тој непријатној теми, објашњавањем делова иновираних регулативе којом се, како је прецизирао, неће дозволити овладавање некретнинама “разним окупаторима и колонизаторима”.

ПОСЕТА

Краљ Александар Карађорђевић, иако је имање у Демир Капији платио “сувим златом”, само је једном боравио на њему. Било је то 8. марта 1931. године, после обиласка Валандова и околине, тада погођених катастрофалним земљотресом.

Краљица Марија, пак, имање у Демир Капији обишла је 1934. године, после атентата на краља Александра у октобру те године у Марсеју.

аутор: М.С.